

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
XƏZƏR UNIVERSİTETİ**

**TƏBİƏT ELMLƏRİ VƏ MÜHƏNDİSLİK FAKÜLTƏSİ
HƏYAT ELMLƏRİ DEPARTAMENTİ**

Mülki müdafiə və ilkin tibbi yardım

SİLLABUS

Tədris ili və semestr
2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri

Razılaşdırılmışdır

Təsdiq edirəm

**Departament müdiri:
b.ü.f.d. C.M.Eldarova**

Ümumi məlumat	Fənnin kodu və adı	MED 315 Mülki müdafiə və tibbi biliklərin əsasları
	Kreditlərin sayı	6 AKTS
	Departament	Həyat elmləri
	Proqram	Bakalavr
	Tədris semestri	2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri
	Fənni tədris edən müəllimlər	Aslan Rzayev və Dr. Zaur Kərimov
	E-poçt ünvanları	aslan.rzayev@khazar.org zaur.karimov@khazar.org
	Telefon nömrələri	+994 50 317 48 98 və +994 55 793 51 15
	Dərs otağı, dərs cədvəli	Məhsəti küç., 14 (Neftçilər kampusu), 201N saylı otaq,
	Məsləhət saati	Məsləhət saatinin vaxtı tələbələrə razılaşdırılacaq
Prerekvizitlər	Yoxdur	
Tədris dili	Azərbaycan dili	
Fənnin növü	Məcburi	
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Əsas dərsliklər: - Şadlinski V.B., Hüseynova G.A. İnsan anatomiyası. Dərslik. Bakı, “Müəllim” nəşriyyatı, 2009, 240 s. - Əliyev S.C. Tibbi biliklərin əsasları. Dərslik. Bakı, 2004 - Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda təhlükəsizlik (Defensiologiya) (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, 2012, 368 s. - Musayev A.H. Mülki müdafiə tibbi xidmətinin təşkili. Dərslik. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 2011, 165 s. - Feyzullayeva T.Ə., Ələkbərova S.Ə., Məmmədova F.Ə. Mülki müdafiə və tibbi biliklərin əsasları. Dərslik. Bakı, 2006. - Əzizov A. Əməyin mühafizəsi. Bakı, 2008. Əlavə vəsaitlər: - Vəliyev Ş.Q. İnsan anatomiyası və fiziologiyası. Dərslik. Bakı, 2001. - Məmmədov A.M., Sudakov K.V. Normal fiziologiya. Dərslik. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 2011. - Həsənov Ə.B. Patoloji anatomiya. Dərslik. Bakı, “Elm” nəşriyyatı, 2003, 780 s. - Məmmədov Y.C., Təqdisi C.H., İslamzadə F.İ. Patoloji fiziologiya. Dərslik. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı, 1989, 752 s. - Məmmədov R.M. Daxili xəstəliklər. Dərslik. Bakı, Qismət, 2008, 464 s. - Cəfərov Ç. Ümumi cərrahlik. Dərslik. Bakı, 2006, 552 s. - İsayev C.P. Infeksiyon xəstəliklər. Dərslik. Bakı, Təhsil, 2009, 443 s. - Əzizov V.Ə., Axunbəyli A.Ə., Alimetov S.N. Təbabətdə böhranlı hallar və təxirəsalınmaz tibbi yardım. Dərs vəsaiti. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 1995, 112 s. - Tibb bacısının məlumat kitabı / N.R.Paleyevin redaktəsi ilə (Tərcümə edəni: Ə.Q.Cəfərov). Bakı, 2008, 528 s. - Ocaqov H.O., Danyalov Ş.D. Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin nəzəri əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 140 s. - Сахно И.И., Сахно В.И. Медицина катастроф (организационные вопросы). М., 2001, 560 с. - Михайлов Л.А. Безопасность жизнедеятельности. 2-е издание. Учебник. М., 2008. - Təbii fəlakətlər riskinin azaldılması üzrə müəllimlər üçün metodik vəsait / DIPECHO layihəsi.	

Tədris metodları	Mühazirə		X
	Qrup müzakirəsi		X
	Seminar		X
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Davamiyyət	Semestrin sonunda	5
	Fəallıq	Hər dərs	5
	Yoxlama işi (Quiz)	Semestr ərzində 2 dəfə	10
	Prezentasiya	Semestr ərzində	10
	Aralıq imtahanı	Cədvəl üzrə	30
	Final imtahanı	Cədvəl üzrə	40
	Yekun		100
Kursun təsviri	Bu kurs insanın həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi (tibbi biliklərin əsasları, əmək mühafizəsi və mülki müdafiə) məsələlərini əhatə edir. Tibbi biliklərin əsasları bəhsi həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin tibbi əsasları, insan orqanizminin normal anatomiyası və fiziologiyası haqqında, fəvqəladə hallarda zəhərlənmələr və xəstələnmələr zamanı ilk yardım və xəstələrə qulluq, xəstəlik haqqında anlayış, müxtəlif sistemlərin xəstəliklərinin təsviri, həkiməqədər yardım və profilaktikası, qəzalar və fəlakətlər zamanı tibbi yardım barəsindəki biliklərə həsr olunmuşdur. Əmək mühafizəsi bəhsi özündə istehsalatda həyat fəaliyyətinin ümumi məsələlərini, insan- yaşayış və iş mühiti sistemində neqativ amilləri, təhlükəsizlik texnikasını, yanğın və partlayış hadisələrində həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyini əks etdirir. Mülkü müdafiə bəhsi fəvqəladə hallar və onların xarakteristikası, fəvqəladə hallarda yaranmış şəraitin qiymətləndirilməsi və əhalinin mühafizəsi, obyektlərin işinin dayanıqlığı, rabitə, xəbərdarlığın təşkili və həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təmini, fəvqəladə hadisələrdən mühafizə sahəsində əhalinin hazırlanması haqqındakı məlumatları cəmləşdirir.		
Kursun məqsədi	Tələbələrə insan orqanizminin anatomo-fizioloji xüsusiyyətləri və xəstəlikləri haqqında biliklərin öyrədilməsi, əmək təhlükəsizliyi məsələləri, mülkü-müdafiə tədbirləri, fəvqəladə hallarda tibbi fəaliyyətin prinsipləri, ilk tibbi yardım və onun təşkili haqqındakı məlumatların çatdırılmasıdır.		

Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	Kursun sonunda tələbələr nəyi biləcəklər: 1. İnsan orqanizminin inkişaf qanunauyğunluqlarını 2. Sağlamlıq və xəstəlik haqqında ümumi məlumatları 3. Tipik patoloji proseslərin bəzi formalarının (hüceyrə zədələnməsi, mikrosirkulyasiya və periferik qan dövranının pozulması, iltihab və qızdırma) baş vermə səbəblərini və gedişini 4. İnsan orqanizminin ayrı-ayrı sistemlərinin anatomik-fizioloji xüsusiyyətlərini və bu sistemlərdə rast gəlinən xəstəlikləri, ilk yardımın göstərilməsini 5. İstehsalat sahələrində həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təminini və insanlar üçün təhlükə törədən amilləri 6. İstehsalat sahələrində bədbəxt hadisələrin araşdırılmasını 7. Fövqəladə hallar və onların baş vermə səbəblərini 8. Fövqəladə hadisələrin xəbərdar edilməsinin növləri və vasitələrini, fəvqəladə hallarda davranış qaydalarının əhaliyə çatdırılması üsulları və yollarını 9. Fövqəladə hallarda əhəlinin mühafizəsinin prinsipləri və üsullarını, zədələnmiş insanlara ilk tibbi yardımın göstərilməsini Tələbə dərslər zamanı müvafiq akademik şəraitin yaradılması üçün mümkün olan hər şeyi etməlidir. İcazəsiz danışığa, lüzumsuz hərəkətlərə və s. qeyri-etik davranışa qətiyyənlə yol verilmir. Tələbə dərslərdə fəal şəkildə iştirak etməli, lazım olduqda suallar verməli və müzakirələrdən kənarda qalmamalıdır
---	--

Qaydalar (tədris siyasəti və davranış)	<u>Dərsin təşkili</u> Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar mühazirə zamanı tələbələrə çatdırılacaqdır. Təcrübə məşğələləri zamanı müvafiq əyani vasitələrdən də istifadə etməklə yeni mövzu daha ətraflı müzakirə ediləcək və tələbələrə praktik vərdislər öyrədiləcəkdir. Hər bir təcrübə məşğələ dərslərində tələbələrə əvvəlki mövzuya aid suallar veriləcək və semestrin sonunda nəticəyə əsasən tələbələrin fəallığı qiymətləndiriləcəkdir. Aralıq və final imtahanları öncəsi tələbələrin mənimsəmə səviyyələri quizlər vasitəsilə yoxlanılacaqdır. Semestrin əvvəlində tələbələrə fənnin müxtəlif bölmələrinə aid prezentasiya mövzuları tapşırılaçaqdır. Tələbələr hər bir dərslər ərzində müvafiq mövzular üzrə hazırladıqları prezentasiyanı təqdim etməlidirlər. <u>Ümumi qaydalar</u> Davamiyyət Tələbələrin bütün dərslərdə iştirakı vacibdir. Tələbələr müəyyən səbəblərdən dərslərin buraxılması (xəstəlik, ailə vəziyyəti və s.) haqqında məlumatı fakültə dekanlığına təqdim etməlidirlər. 25%-dən artıq dərslər buraxan tələbələr imtahana buraxılmır. Gecikmə Dərslər 10 dəqiqədən artıq gecikən tələbəyə qayıb yazılır və tələbə dərslər saatında iştirak edə bilər Yoxlama işi (Quiz) Müəllimə və dekanlığa qabaqcadan məlumat verilən səbəblərdən yoxlama işində iştirak etməyən tələbə yoxlama işini növbəti həftədə yazmaqla bilər. Generativ Süni İntellektəndən istifadə qaydası Generativ Süni İntellekt (GSI) alətlərindən tədris və tədqiqat fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsində köməkçi vasitə kimi istifadə oluna bilər. Bununla belə, tələbə tərəfindən təqdim edilən bütün işlərin (tapşırıqlar, təqdimatlar və digər akademik işlər) əsas müəllifi tələbənin özü olmalıdır. GSI alətlərindən istifadə edildiyi halda, bu barədə tələbə tərəfindən açıq şəkildə məlumat verilməlidir. Mətn əsaslı akademik işlərdə GSI alətlərinin köməyindən istifadə səviyyəsi ümumi məzmunun maksimum 25%-ni təşkil edə bilər.
---	--

	İmtahanlar Tələbənin imtahanda iştirakı və ya imtahanın buraxılması ilə bağlı bütün məsələlər fakültə rəhbərliyi tərəfindən həll olunur. İmtahanda iştirak etməmə yalnız dekanlığın icazəsi ilə mümkündür. İctimai fəaliyyətlə əlaqədar imtahanlardan yayınma hallarına yol verilmir. İmtahanlar kumulyativ xarakterli olmalıdır. Aralıq və final imtahanların mövzuları tələbələrə imtahandan öncə verilir. Son imtahanda sualların əksəriyyəti aralıq imtahandan sonra keçirilmiş materialların əsasında tərtib olunur. Tələbənin kursu başa vurmaı 60% və daha artıq bal toplamış tələbə kursu bitirmiş hesab olunur. Əks halda tələbə bu kursu yenidən keçməlidir. İmtahan qaydalarının pozuntuları İmtahanlarda mövcud qaydaların pozulması (köçürmə cəhdləri, köçürmələr, imtahanın gedişini pozmaq və digər qanunsuz hərəkətlər) hallarında tələbənin imtahan işi ləğv olunur. Dərslərdə davranış Dərs zamanı mobil telefonlardan və digər elektron cihazlardan istifadə qəti qadağandır!
--	--

MÖVZULARIN TƏQRİBİ BÖLGÜSÜ VƏ TEMATİK-TƏQVİM PLANI

N	Həftələr	Mövzular	Dərslik/Tapşırıqlar
1.	I həftə	Mülkü müdafiənin tarxi və Azərbaycan Respublikasında inkişafı. Mülkü müdafiənin keçdiyi inkişaf yolu. Mülkü müdafiə - sistemi, məqsədləri və vəzifələri. Mülkü müdafiə sahəsində Qanunvericilik. Bu sahədə Dövlətin və vətəndaşların vəzifələri.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1, səhifə 6-12, 96-113
2.	II həftə	Fövqəladə hallar və onların xarakteristikası. Təbi, geoloji, hidroloji, meteoroloji, bioloji, kosmik eləcə də hərbi və texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələrin geniş təsviri. Təbii və qeyri -təbii fəvqəladə hadisələrin oxşar və fərqli cəhətləri.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1, səhifə 13-44
3.	III həftə	Kütləvi qırğın silahları və onların təsnifatı. Əhalinin zədələnmə ocağında hərəkət və davranış qaydaları. Nüvə və bakteroloji, kimyəvi silahlar və onların xarakteristikası eləcə də əsas xüsusiyyətləri. Zərərin azaldılması istiqamətində əhalidə zəruri biliklərin formalaşdırılması	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1, səhifə 46-69
4.	IV həftə	Adi qırğın silahları . Adi qırğın silahları və onlardan müdafiə metodları. Qəlpəli, fuqaslı, diyircəkli, kumulyativ, yüksəkədəqiqli və yandırıcı silahlar. Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin isehsal etdiyi milli silahlar.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1, səhifə 90-96
5.	V həftə	Fərdi mühafizə vasitələri və kollektiv müdafiə qurğuları. Tənəfüs yollarının və dərinin mühafizə vasitələrinin geniş xarakteristikası. Bu vasitələrdən düzgün istifadə üsulları. Sığınacaq daldacaqlardan effektiv yararlanma yollarının izahı. Fəvqəladə hadisə zamanı tibbi mühafizə vasitələrindən istifadə bacarığı və vərdisləri.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 4, səhifə 179-226 245-260

6.	VI həftə	Fövqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri. Fövqəladə hallarda əhalinin xəbərdar edilməsi.Köçürülmə tədbirləri və onların növləri barədə geniş məlumat. Köçürmənin mahiyyəti, köçürmə orqanları və onların vəzifələri.Təhlükəsiz zonanın parametrləri	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərş vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 4 , səhifə 226-244
7.	VII həftə	Fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması. Fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması zamanı idarəetmənin təşkili. Qəza-xilasətmə və digər təxirəsalınmaz işlərin həyata keçirilməsinin təşkili. Fövqəladə hallarda rabitə - xəbərdarlıq sistemini daim işlək vəziyyətdə saxlanılmasının vacibliyi. Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təmini istiqamətində döblətin bə vətəndaşların üzərinə düşən vəzifələr.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərş vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 6, səhifə 288-329
8.	VIII həftə	Fövqəladə hallarda yaranmış vəziyyətin qiymətləndirilməsi. Fövqəladə hadisə rayonunda radiasiya, bakteroloji və kimyəvi şəraitin dəqiqləşdirilməsi. Mülki müdafiənin kəşfiyyat qruplarının işinin təşkili.Mülkü müdafiə qüvvələtinin yaranmış vəziyyətə uyğun tədbirlər görməsinin təmin edilməsi.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərş vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 3 , səhifə 114-178
ARALIQ İMTAHANI			

9.	XIV həftə	Tibbi biliklərin əsasları İnsan orqanizminin müxtəlif şəraitə adaptasiyası, ekoloji faktorlar, onların insan orqanizminə təsiri. Sağlamlıq və xəstəlik anlayışları. Tipik patoloji proseslərin bəzi formaları (hüceyrə zədələnməsi və iltihab). Epidemiologiyaın əsasları.	Əsas dərşlik 1 (Fəsil 1,2,4) Əsas dərşlik 2 (Mövzu 1,
10.	X həftə	Tibbi yardımın anatomik-fizioloji əsasları. İnsan orqanizminin hüceyrə və toxumalarının quruluş və funksional xüsusiyyətləri. Qan və limfa sistemləri. Qan qrupları və rezus-amil haqqında anlayış. Donorluq və qan hazırlığı. Qanın laxtalanması. Qanaxmaların təsnifatı.	Əsas dərşlik 1 (Fəsil 6) Əsas dərşlik 2 (Mövzu 20,33,34,37)
11.	XI həftə	Tənəffüs sisteminin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Həzm sisteminin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Dayaq-hərəkət aparatının morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Ürəyin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri.	Əsas dərşlik 1 (Fəsil 8) Əsas dərşlik 2 (Mövzu 31,35,36,46
12.	XII həftə	Fövqəladə hallarda zəhərlənmələr və xəstəliklər zamanı həkimə qədər ilk yardım və xəstələrə ümumi qulluq. Bioloji zədələnmə ocağında yoluxucu xəstəliklər zamanı ilk tibbi yardım. Qəzalar və fəlakətlər zamanı tibbi yardım	Əsas dərşlik 5 (Fəsil 1,2) Əlavə dərşlik 7
13.	XIII həftə	Suda boğulma, onun növləri. Mexaniki asfiksiya zamanı ilk yardımın texnikası. Suda batanların xilas edilmə üsulları və onlara ilk tibbi yardımın göstərilməsi. Süni tənəffüsün verilmə qaydaları. Bağırsağ infeksiyaları. Virus hepatitləri.	Əsas dərşlik 1 (Fəsil 6) Əsas dərşlik 2 (Mövzu 40,41,42,44,47)
14.	XIV həftə	Kəskin zəhərlənmələrdə ilk yardımın təşkili. Qida zəhərlənmələri zamanı ilk yardım tədbirləri. “Kəskin qarın” haqqında anlayış. Kəskin peritonit: əlamətləri, ilk tibbi yardım.	Əsas dərşlik 2 (Mövzu 11,23,32,49
15.	XV həftə	Tetanus və qazlı qanqrena. Yanıqlar, donmalar, elektrozədələr: ilk tibbi yardım. Yaralar. Cərrahi infeksiya, antiseptika və aseptika üsulları. Desmurgiya. Sidiyin miqdarı, tərkibi və xassələri. Kateterizasiya.	Əsas dərşlik 1 (Fəsil 3,5,6) Əsas dərşlik 4 (Mövzu 6)
FİNAL İMTAHANI			

Bu tədris proqramı fənn haqqında tam məlumatı özündə əks etdirir və hər hansı dəyişiklik barədə öncədən xəbər veriləcəkdir.